

Autonómia és szolgálalkúség*

Az autonómia a mai ember létszükséglete. Az életrevalóságot általában az önállóság, a kezdeményezés és a megvalósítás sikere jelzi. Az tehát, hogy a belső impulzusainkat tudatosítva mennyiben vagyunk képesek saját belátásunknak megfelelően – lehetőleg a környezetünkre nézve is hasznosan – tevékenykedni. Az az ember, aki nincs tisztában a képességeivel, könnyen válságba jut, vagy pedig, ha azok tudatában az ellenükre cselekszik, előbb-utóbb meg is betegszik. Először lelkileg, aztán testileg is. Nos, a jugoszláviai magyarság az önmegvalósulás szűkkörűsége, olykor egyenesen a lehetetlensége miatt, régóta folyamatosan önmaga ellenében él. Nem a képességei szerint működik, s ezért visszahúzó, pszichés zavarokkal küszködő, betegségekre, korai elhalálásra hajlamos. (Erről meggyőző tanulmányok is születtek már.)

Az autonóm ember ugyanis csupán önrendelkező társadalomban, ennek önrendelkező csoportjában fejlődhet ki. Ha egy védekezésre képtelen csoportot, adott esetben egy nemzeti kisebbséget elnyomnak, akkor annak egyedei is többnyire jellemkorcsok maradnak. A jó értelemben vett egyéni és közösségi érdekek dialektikája tehát nyilvánvaló. Ezért világos, hogy azok a szülők, akik a tényeket, lehetőségeket és feladatokat végiggondolva a legmesszebbmenően igyekeznek gondoskodni utódaik jövőjéről, mindent megtesznek egy olyan társadalom kiépítése érdekében, amelyben az ember minél teljesebben valósíthatja meg önmagát.

Az önrendelkezés akkor kap értelmet, ha az élni tudás készsége irányítja. Okosan, tartalmasan élni csak a kulturált ember tud. Szerencsére azonban a lényünket meghatározó s azt a világban-életben mintegy betájoló kultúra, egyes hiedelmekkel ellentétben nem az olvasottság mennyiségére, a művészeti befogadókészség affektálására vagy a bigott vallásosságra épül (habár az olvasás szokása, a műalkotások megbecsülése és az istenhit ma különösen fontos tényezője a kultúrának), hanem a hagyományokra, jöhet frissé, változatossá, gazdaggá s nem utolsósorban egyé-

nivé az adott korból fölvetett termékenyítő hatások teszik. A hagyományok rendszerében pedig az anyanyelv, a jó szokások, az összetartozás-tudat meghatározó jelentőségű. Igazán és legkönnyebben az az ember válhat gerincessé, aki – spontánul és tudatosan is – egy kifejezőskultúrájában homogén kisközösségbe nőtt bele, amelyben legfeljebb alternatív módon (szülői vagy pedagógusi felügyelettel) válhat multikulturálissá. Az így nevelkedett személyiségnek általában nem szükséges az identitással kapcsolatos kétségek eloszlatására pazarolnia az energiáját. Ha a spontánul és tudatosan is vállalt identifikációs alapjai megvannak, semmi sem sarkallja túlbizonyításokra. A könnyen kiválasztott napi és életfeladatba feledkezés megkönnyíti a konkrét, személyiséggé, alkotóvá vagy legalábbis hasznossá válást. Ilyen normálisabb, egyszerűbb körülmények között a más kultúrák iránti nyitottságot később az egészséges kíváncsiság, a tapasztalatbővítés, a szellemi gazdagodás vágy diktálhatja. S mivel az autonómia jegyében nevelkedett személyiség magabiztosan áll egy nemzeti kultúrának a talaján, gátlástalanul sajátíthatja el az idegenből azt, amivel teljesebbé teheti önmagát.

Magától értődik, hogy a képességeivel önmaga és családja (mások károsítása nélküli) boldogulására gazdálkodó ember csak a hagyományait teljes szabadsággal gondozó, kulturális szükségleteit a belátása szerint kielégítő közösségben fejlődhet ki. A jelenlegi romok eltakarítása közben ilyen közösséget kell megalkotnunk. Az általunk is teremtett lehetőségek szerint sokoldalúan függetlent. Ez a látszólagos szeparatizmus a feltétele annak, hogy egyrészt véget vessünk az eddigi lényegi szeparatizmusnak (a magyarok önmagukba taposottságának, a hízelgésük és robotjuk mértéke szerinti érvényesülésüknek), másrészt hogy minden ránkparancsolságtól függetlenül, a saját magunk által fölismert szükségleteinktől vezérelten nyilhassunk ki más kultúrák felé.

Mindez értelemszerűen a kulturális autonómia fontosságát húzza alá. Mivel azonban ez önmagában aligha valósulhat meg, ezért az általunk is befolyáso-

landó kül- és belpolitikától is függően, a személyi, illetve a területi autonómiáról sem szabadna lemondanunk. Nem csupán azért, mert köztudottan a maximumot kell kérnünk ahhoz, hogy az optimumot érhessük el, hanem azért is, mert az igényeink tapodtat sem maradhatnak a többségi igények mögött. Az országhatárok ugyanis egyre kevésbé jelezhetik a múlt rossz intézményeinek a továbbélését. Remélhetőleg rövidesen ki fog derülni, hogy Schengen rossz álmom csupán. A jövőnek – a globalizáció hasznaként – az emberi esélyegyenlőséget kell hoznia.

De nem csupán az említettek miatt tarthatunk igényt a legszélesebb körű jogokra, hanem azért is, ami a két világháború között Szentelekyéket tette eltökéltté. Arról van szó, hogy a nemzeti kisebbségben a szenvedéstöbblet, a tapasztalatgazdagság következtében kialakultabb a belátás, nagyobb az erkölcsi töke. Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy a félelem és a meghunyászkodás megjavított volna bennünket, illetve, hogy mi kevésbé vagyunk irigyek, haszonlesők, áskálódók, rágalmazók, hazugok stb., mint a szerbek. Azt viszont igen, hogy nagy többségünknek, a múlt hibáiból okulva (a félelmünket, megalázottságunkat jól kamatoztatva), nincs hatalmi aspirációja, nemzeti egyeduralmi vágya. Sőt, azt is belátjuk, hogy a határokat „nálunk” legfeljebb egy kis szakaszon lehetne megváltoztatni, annak viszont – az előbb említett okot is ideszámítva – semmi értelme.

A politikusokat azért és addig fizetik, amiért és ameddig a minket érdeklő egész helyett a számukra képlékeny, sőt illékony részt hangsúlyozzák. Az egyik párt az egyik részt, a másik a másikat. Később aztán szerepet is cserélhetnek. Akkor majd annak lesz elérhetetlen, ami most ennek tűnik olyannak. A szellemi embereknek, akik többnyire a saját lelkiismeretük foglyai, a „részekkel” való politikusi zsonglőrjátékot, az „apró lépések” pozícióörző demagógiáját minél reálisabb és radikálisabb stratégiaépítéssel kell helyettesíteniük. Ez azt is jelenti, hogy tudják: a Magyar Tanszéknek a közelmúltban minden értelmes és becsületes ember előtt kompromittálódott vezetői, a korábbi nyolcvan év szolgátságának szellemében értelmezvén az egyéni érdekeiket, a tetteik által ellenségei az autonóm embernek, tehát a Szerbiában élő magyarok kulturális, személyi és területi autonómiájának is. Ha viszont a pártpolitikailag elkötelezetlen etikus értelmiség ezzel tisztában van, akkor az is nyilvánvaló számára, hogy nem veheti komolyan azt a Nemzeti Tanácsot, amely nem mert az eszére és a lelkiismeretére hagyat-

kozni, amikor a Magyar Tanszék felelőseinek büntetett tárgyalta.

A kommunista gyakorlat főleg a mi nemzetiségünk soraiban alakította ki fontos döntések esetében azt a gyakorlatot, amely szerint „Meg kell kérdezni a Nagy Testvért!” A Magyar Tanszék felelősei is – változatlanul játszva a szerepüket a maguk alkotta komédiában – a Nagy Testvérhez akartak folyamodni tanácsért, s a Nemzeti Tanács nagy többségében vállalta a rászabott bohóc szerepét, igent mondva a törvényesség ellenőrzésének javaslatára. Nem hallgatva egyik tagjára, dr. Korhecz Tamás jogászra, aki szerint a két fiatal diplomahonosítási kérelmének minden további nélküli teljesítése előtt: törvényes akadály – nincs. A komédia, persze, már azelőtt megkapta a „tragi-” előtagot, hiszen az Újvidéki Egyetem szerb illetékese feleslegesnek tartotta a cirkuszt, vagyis a Magyar Tanszék önakadályozását. (Erről jut eszembe, amit ma az említett csúcshintézményünkben is alig merhet tudni valaki. Az ötvenes évek legelején Mladen Leskovacnak kellett kijelentenie, hogy igenis van jugoszláviai magyar irodalomtörténet, s bizony volt egy Szenteleky Kornél – az ő barátja – is. A szerb humanistának azután csak több mint egy évtizeddel később mertek egyre inkább hinni – később már gyógyíthatatlannak látszó túlzással – a vajdasági magyar kritikusok...)

Mindez azt jelenti, hogy nem csupán a Magyar Tanszék kultúrpolitikusai, hanem a Nemzeti Tanács tagjainak többsége a saját egyéni, rosszul fölfogott érdekeitől teszi függővé a Jugoszláviában élő magyarok autonómiáját. Mindez természetesen ideálisan megfelel a politikusok nem mindig teljesen leplezett hosszú távú stratégiai céljainak, annak az elvnek, hogy „Ne történjen semmi, ami sérti a szerb hatalom érdekeit, hogy mi minél hosszabb távon reprezentálhassunk a jófiúságunkért!” A két fiatal diplomahonosítási ügyének becsületes elintézése sértette volna? Dehogyan! Csak hát a narcisztikus szereplésvágy és a hatalommal járó anyagi előnyök a két szerencsétlen fiatalember nem csupán Szegedig küldenék vissza....

A Nemzeti Tanács tehát érdemben nem segíthet a vajdasági magyarokon mindaddig, amíg jelentős része – miként a „hontalanítási” ügyintézés során egyértelműen bebizonyosodott – szakmailag és erkölcsileg nem nőtt föl a megbízatásához. Szakmai kérdésként elhalasztani az érdemi döntést – demagógia. Mert vajon a pedagógiának nem kellene-e az egyetemi, a közép- és az általános iskolai munka középpontjában lennie? Dehogyan! Akkor is (illetve főleg akkor), ha az

Újvidéki Egyetemen az elmúlt évtizedben (s részint korábban is) bűnösen elhanyagolták az egyetemisták pedagógiai oktatását és nevelését, személyes példamutatás és hiteles ismeret helyett többnyire főleg ideológiával tömve az ifjúság fejét. (Ez az elmúlt évtizedben iszonyúan mutatkozott meg: egyrészt a lövöldözés vállalásaként, másrészt szétszaladásként.) Legalább tíz éve nem így „odaát”, a jelen esetben Szegeden, ahol a két fiatal szerezte meg a diplomáját!

Voltam a Magyar Tanszék tanítványa és a tanárainak kollégája, tapasztalatból tudom tehát, hogy a fellengzős tudományművelés pótcselekvés, az egyetemistákkal szembeni távolságtartás pedig a velük való bánni tudás hiányának olykor kifejezetten beteges túlkompensációja. A Tanszék nem is olyan régen még

etnocid célzatú tanterveket nyugtázott, s e vétkét túl-hajtott faktográfiával, illetve elvont tudománnyal igyekezett pótolni – azért, hogy az egyetemistáinak ne kelljen szembesülnie a nemzeti kultúránk védelmének itt és most megfelelő feladatokkal, s hogy a mi szolgásgunk továbbra is őrizze a Nagy Testvér álmát. A Tanszék által kínált tudomány a mi kultúrérdekeinkhez képest részben nagyképp öncélúság, a figyelmet a lényegről elterelő ballaszt. A kommunista rendszer formalizmusának továbbélése. (Erről már volt – és sajnos még lesz - szerencsétlenségem tanulmányokat írni.)

Míg mindezzel nem jön tisztába a Nemzeti Tanács, s nem vonja le a megfelelő következtetéseket, addig karikírozni fogja a szerepet, mellyel megbízott.

*A VMTT magyar autonómiával kapcsolatos tanácskozásán elhangzott hozzászólás utólagos lejegyzett szövege, amelyet a Hét Nap nem volt hajlandó közölni.

